

سەرۆكايه‌تى هه‌رئىمى كوردستان و هاوكيشه‌ى ديارىكردنى سەرۆكوه‌زيران له عىراق

09-04-2020

نووسه‌ره‌كان

ناوه‌ندى لىكوئىنه‌وه‌ى رووداو

كورتە : هيشتا ماوه ده‌ستوورپه‌كه‌ى راسپاردنى سەرۆكوه‌زيران عه‌دنان زورفى كوئاي نه‌هاتوو، به‌لام رۆله‌كه‌ى وه‌ك سەرۆكوه‌زيرى راسپېردراو كوئايه‌ت. هه‌رچه‌نده‌ عه‌دنان زورفى هيواي زور به‌وه‌ هه‌بوو له‌ ماوه‌ى ياسايى خۆيدا، كۆده‌نگى له‌سه‌ر پىكه‌ينانى حكومه‌ته‌كه‌ى دروستبكات و له‌ په‌رله‌مان تىپه‌رئىت، به‌لام به‌ر له‌و واده‌يه‌ شكستى خۆى له‌ دروستكردنى حكومه‌تى عىراقدا راگه‌ياند و كشايه‌وه. ئه‌وئيش به‌هۆى تاكه‌ گرتى ئىستاي شه‌قامى شيعه‌وه‌ كه‌ برىتبه‌ له‌ نه‌بوونى كۆده‌نگيه‌كه‌ى گشتى له‌سه‌ر هه‌چ به‌رئىرئىك بۆ سەرۆكوه‌زيرى.

د.ھەلمەت غەرب

راوئىكار لە ناوەندى لىكۆلىنەوھى رووداوا |

بەرابى

ھىشتا ماوه دەستوربەھەى راسپاردنى سەرۆكۆھزىران عەدنان زورفى كۆتايى نەھاتوو، بەلام رۆلەكەى وەك سەرۆكۆھزىرى راسپاردراو كۆتايىھات. ھەرچەندە عەدنان زورفى ھىواى زۆر بەو ھەبوو لە ماوھى ياسايى خۆيدا، كۆدەنگى لەسەر پىكھىنانى حكومەتەكەى دروستىكات و لە پەرلەمان تىپەرىنىت، بەلام بەر لەو وادەيە شكستى خۆى لە دروستکردنى حكومەتى عىراقدا راگەياند و كىشايەو. ئەويش بەھۆى تاكە گرفتى ئىستاي شەقامى شىعەو كە برىتيە لە نەبوونى كۆدەنگىيەكى گشتى لەسەر ھىچ بەربۆزىرەك بۆ سەرۆكۆھزىرى. لەمرووھو عەدنان زورفى بوو دووھم قۆچى قوربانى ئەم گرفتەى ئىستاي شىعەكان و سەرۆكۆمارىش دواى ئەو، مستەفا كازمى بۆ پىكھىنانى حكومەت راسپارد. ئەوھى بۆ ھەرىمى كوردستان جىگەى بايەخە، بەياننامەكەى سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستان بوو لەبارەى پىشتگىرىکردن لە مستەفا كازمى. ئەمەش رۆلى دامەزراوھى سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستان لە پرسى ديارىکردنى سەرۆكۆھزىران و پرسى بەگوتارى كورد زياتر لە بەغدا دەرەخات، كە بەپى نەرىتى رەفتارى سياسى سەرۆكى ھەرىمى كوردستان، واديارە بە بى پرس و راوئىز بە ھىزە سياسىيەكانى ھەرىمى كوردستان ئەو بەياننامەيەى دەرەكردوو.

رۆلى كورد لە ديارىکردنى سەرۆكۆھزىرانى عىراق

ئەوھى تايبەت بىت بە رۆلى كورد لە ديارىکردنى سەرۆكۆھزىران، ئەوھى كە بە درىزايى سالىنى رابردوو، كورد و سەرۆكايەتى كورد دواكەس بوون كە قسەيان لەسەر ديارىکردنى سەرۆكۆھزىران كردوو. قسەى كوردىش تاوھكو رادەبەكى زۆر بەكلاكەرەو بوو، بەو مانايەى شىعەكان خۆيان گرفتەكەيان چارەسەرکردوو و خستويانەتە بەردەم ھىزە سياسىيەكانى دىكە بۆ ئەوھى برىارى كۆتايى لىدېرەت. ھەر لە رەتەكردنەوھى وىلايەتى سىيەمى مالىكىيەو بۆ رەتەكردنەوھى دووھمى عەبادى و دواترىش رەتەكردنەوھى ئەگەرى سەرۆكۆھزىرى محەمەد توفىق عەللاوى، رۆلى كورد لە ديارىکردنى سەرۆكۆھزىران، لە ھەردوو بارەكەدا چ بە رازىبوون ياخود رەتەكردنەو، رۆلىكى پاشكو و كۆتايى بوو. بەلام پىدەچى ئىتر كورد ئەو رۆلە چاودىرەى نەگىرەت و رۆلى سەرىکردنى رووداوەكان كۆتايى پىننىت تاوھكو بزائى بە چ ئاراستەيەكدا دەروا، بەلكو بىھوئ ئىتر رۆلى راستەقىنەى لە ديارىکردنى سەرۆكۆھزىراندا ھەبىت. لەكۆشەكانى دىكەى عىراقىشدا لە ئىستا بەدواو. بەكەم ھەنگاويش برىتەبوو لە بەياننامەكەى سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستان بۆ پىشتويانىکردنى مستەفا كازمى سەرۆكى دامەزراوھى ھەوالگىرى نىشتىمانى عىراق.

پىدەچى سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستان دۆسيەى بەغدا و پىگە و ئايندەى كورد لەرووى سياسىيەوھە لە عىراقدا بەيەكجارى وەك دۆسيەكى گرىنگ لەلای خۆى جولە پىكات. بىگومان ئەويش لەسەر بنەماى ئەو دەستپىشخەرىيە سياسىيانەبە كە لە رابردوودا لەنىوان لايەنە سياسىيەكان و سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستاندا برىارى لەسەر درابوو. سەرەراى ئەمەش، خۆبەكلايىكردنەوھەيەكى ئاشكراى سياسىيشە لەنىوان زورفى و كازمىدا.

لەراستىدا ھەردوو بەربۆزەرەكە تاوھكو رادەبەكى زۆر دلخوازى كوردبوون. ھىچ گرفتىكى ئەوتۆ لەنىوان كورد و ئەو دوو بەربۆزەرەدا نىيە. بەلام ھەلۆىستەكەى نىچىرقان بارزانى، زۆر بەكلايىكەرەو بوو. ئەوھى واپكرد ھەنگاوە دەستوربەھەى راسپاردنى بەربۆزىرى تازە دەستپىكەرىت و لەو رىگەيەشەو گرفتى مامەلەكردن لەگەل ماددەى 76 دەستورى عىراقدا تاوھكو رادەبەكى زۆر لە بەرزەوھەندى سەرۆكۆكۆماردا كۆتايى پىبىت. چونكە، لە رابردوودا تاوھكو رادەبەكى زۆر، لە چەند حالەتەى كەمدا نەبى، سەرۆكۆمار پابەند بوو بەو بەربۆزەرى كوتلەى زۆرىنە ديارىکردوو بۆ راسپاردنى بۆ دروستکردنى حكومەت. پىدەچى لەدواى راسپاردنى عەللاويەو، نەرىتىكى دەستورى لەعىراقدا دروستبىن و تۆپەكە لە گۆرەپانى سەرۆكۆكۆماردا و بۆ بەرزەوھەندى دەسەلاتەكانى ئەو بمىننەتەو.

ئەگەر بە وردى دىقەتى بەياننامەكەى سەرۆكايەتى ھەرىمى كوردستان بەدەين، كاتىك دەلەت "داوا دەكەين ھەموو لايەك پىشتويانى بكەن تاوھكو بە زوتىر كات نەركەكانى پىكھىنانى حكومەت تەواو بكات"، دەبىن كە خۆبەكلايىكردنەوھەيەكى پىشەختەى ھەيە و ئامانجىشى ئەوھى ھانى لايەنەكان بەدات خۆيان لەبارەى مستەفا كازمى بەكلايىكەرەو. چونكە، لە پىشتى پەردەوھە بەتەواوى پىشتگىرى دەكەن، بەلام بە ئاشكرا وەك سەرۆكى ھەرىمى كوردستان تانىستا ھەلۆىستيان دەرەنەبرىو. ئەمەش بۆخۆى بوونە بەشەيەكە لە پرسى ديارىکردنى سەرۆكۆھزىران لە عىراق.

لەسەر ئاستى سياسى، ھەردوو بەربۇز بەلئىنى ئەوھيان بە كورد داوھ كەوا پشٹیوانى لە داخوازيه كانى بكەن و تاوھكو رادەبەكى زۇرپش تىگەيشتتەيان بۇ پرسە ھەلپەسىرداواھ كانى نىوان بەغدا و ھەولير باشە. بەتايبەت مستەفا كازمى كە ماوھبەكى زۇر لە كوردستان زياوھو ئاگاي لە بارودۇخى كوردستانە و ئىستاش سەرۇكاپەتى دامەزراوھبەكى گرنكى وەك ھەوالگرى عىراق دەكات كە ئەمريكيەكان بە تاكە دەروازەى دروستكردنى برپارى سياسى لە عىراقدا بۇ بەرژەوھەندى خۇيان دەبيينن. خالىكى ديكەى بەھىزى سياسى بۇ كازمى ئەوھبە كە بەشيوھبەكى ئاشكرا لايەنگرى ھىچ ھىزىكى سياسى ناكات و باوھرى بەسەربەخۇبى برپارى سياسى عىراقى ھەبە، بەلام ئىرانىش بەرھەلستى ناكات.

ئەنجام

برپارى سەرۇكاپەتى ھەرىمى كوردستان بۇ پشتكىرىكردن لە كازمى برپارىكى كوردستانى و تەواو فەرمىيە. بۇبە پئويستە لەسەر لايەنەكانى بەغدا وەك برپارى گشتگىرى كورد سەبرى بكەن. ھەروھە قۇناخىكى نوپشە لە پىگەى سەرۇكاپەتى ھەرىمى كوردستان لە برپارى سياسى عىراقدا كە پئويستە برەوى پئيدرىت و بەرەوپىش بېرىت. ھاوكات دەتوانى رىگرىن لەھەر دانوستاندنىكى حىزبى و تاكلايەنە لەگەل مستەفا كازمىشدا. لىرەدا بابەتتىك بە كراوھبى دەمىننئەتەوھ تاوھكو گەتوگۇكان بەشيوھبەكى فەرمى دەستپىدەكەن، ئەوېش ئەوھبە كە ئايا داخوازيه كانى كورد لەم كابىنە تازەبەى عىراق چىبە؟ ئايا تەنيا مانەوھى وەزىرەكانى كوردە لە پۇستەكانيان ياخود داخوازي سياسى بەكلاكەرەوھ دەخەنە بەردەم مستەفا كازمى؟

ھەرچەندە من خۇم باوھرم بەوھ نىبە سەرۇكەوزىرانى داھاتوو بتوانى كارى گەورە بكات، چونكە بارودۇخى نىوخۇبى عىراق لەرووى سياسى و سەربازىيەوھ دەرفەتى ئەنجامدانى كار و ھەنگاوى گەورەى لەبەردەم سەرۇكەوزىرانى نوپدا نەھىشتووھتەوھ. ئەوھى بتوانى بىكات لەوانەبە بەرپوھبەردنى ھەلپۇردنىكى تارادەبەك جياوازە لە ماوھى سالىكدا. ھەروھە بەدېھىنانى ھەندىك داخوازي خۇپىشانەرانى عىراقىيە كە تائىستا لە گۇرەپانەكاندا بە ديار بەلئىنەكانى سەرۇكەوزىرانى راسپىرداواھوھ ماون.